

Mojca Šorn

»Kdor se hoče učiti, ne sme vinca piti«

Protialkoholno gibanje in mladina na Slovenskem po koncu vélike vojne*

ŠORN, Mojca, dr. zgod., znanstvena sodelavka,
Inštitut za novejšo zgodovino, Privoz 11, SI-1000
Ljubljana, mojca.sorn@inz.si

613.81(497.4)"1918/..."
178.1(497.4)"1918/..."

»KDOR SE HOČE UČITI, NE SME VINCA PITI«

*Protialkoholno gibanje in mladina na Slovenskem po
koncu vélike vojne*

Članek uvodoma predstavi treznostno gibanje s poudarkom na mladih v času prve svetovne vojne, ki je zaradi zavedanja minljivosti in stresa med drugim načela tudi etične in moralne temelje družbe. V nadaljevanju se osredini na obravnavo mladine in alkoholizma ter protialkoholno gibanje na Slovenskem v teoriji in praksi neposredno po koncu vojne, ko sta agitiranje in organiziranje v želji po postavitvi trdnih temeljev za zdravo ter uspešno prihodnost ponovno pridobila na moči in veljavi.

Ključne besede: obdobje po prvi svetovni vojni, Slovenija, mladina, alkoholizem, protialkoholno gibanje

ŠORN, Mojca, PhD, Research Associate, Institute of
Contemporary History, Privoz 11, SI-1000 Ljubljana,
mojca.sorn@inz.si

613.81(497.4)"1918/..."
178.1(497.4)"1918/..."

“WHOEVER WANTS TO LEARN MUST NOT
DRINK THE WINE”

*The anti-alcohol movement and youth in Slovenia
after the end of the Great War*

The article starts by introducing the sobriety movement, with its focus on youth, during the First World War, which, due to the awareness of transience and stress, among other things, undermined the ethical and moral foundations of society. It then focuses on the treatment of youth and alcoholism, and the anti-alcohol movement in Slovenia in theory and practice in the immediate post-war period, when agitation and organising, in the desire to lay a solid foundation for a healthy and prosperous future, regained strength and validity.

Keywords: post-World War I era, Slovenia, youth, alcoholism, anti-alcohol movement

* Raziskava je nastala v okviru programa št. IO-0013 Raziskovalna infrastruktura Slovenskega zgodovinskega pisarstva, ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Uvod

Dve leti pred začetkom prve svetovne vojne je Janez Krstnik Filipič sodil, da moralno slabost slovenskega naroda predstavlja velika potratnost, »*ki se kaže v obleki, pijači, tobaku in plesih*«. ¹ Andrej Studen je zapisal, da smo Slovenci »*od nekdaj veljali za krepak in priden narod*«, hkrati pa je iz njegovih študij razvidno, da se je alkoholizem, »*nenravnost, katere strup je počasi kapljal v narodovo dušo*«, razširil v mestih in na podeželju že v desetletjih pred objavo Filipičevega razmišljanja; za enega največjih socialno-druženih problemov je veljal že v 19. stoletju. ² To je razvidno tudi iz časopisnih poročil, ki izkazujejo negativne posledice preveč popitega alkohola ne samo pri odraslih, temveč vse prevečkrat tudi pri otrocih in mladini. ³

Pred leti sem se ukvarjala s protialkoholnim bojem oziroma njegovimi osnovnimi smernicami, namenjenimi otrokom in mladini na Slovenskem od začetka 20. stoletja, ko so te dobile bolj konkretno obliko in vsebino, do druge svetovne vojne. Izsledke sem objavila v članku »*Dajte otrokom mleka, ne alkohola!*« Protialkoholno gibanje in mladina na Slovenskem do druge svetovne vojne«, ki je izšel v tematski številki revije *Zgodovina za vse*, v drugi številki petnajstega letnika (2008), naslovljeni *Zgodovina alkohola in tobaka na Slovenskem*. ⁴

V pričujočem članku se še vedno ukvarjam z mladimi in protialkoholnim gibanjem, vendar se glede na uredniški koncept posebne letošnje številke z novimi spoznanji poglobim v prelomni čas neposredno po končani prvi svetovni vojni, ki je »*razkrojila etične temelje družbe, zastrupila prav-*

ni čut in zmedla vse pojme o poštenju«. ⁵ Mnogi so namreč verjeli, da je prav od na novo postavljenih postulatov poveljne družbe odvisno, kakšna prihodnost čaka slovenski narod. In mnogi so menili, da se s protialkoholnimi akcijami s starejšimi ljudmi ne bo prišlo daleč, da so premalo fleksibilni in se preveč oklepajo svojih navad. Stavili so na mladino: »*Dr. Krek je večkrat povdarjal: mladina je kakor slama; hitro se vname in gori. Mladostna leta so v veliki večini podlaga poznejšemu življenju. Nešteto slučajev je že potrdilo pregovor: 'Kar se Janezek nauči, to tudi Janez zna' in 'Stara navada – železna srajca'. Naša prva skrb bodi mladina!*« ⁶

Prva svetovna vojna: »agitatorično in organizatorično delo je mirovalo«

Čeprav so se na Slovenskem o abstinenci »*pravdali*« že od začetka 20. stoletja, ⁷ je iz pisanja borca proti alkoholu Janeza Kalana ⁸ iz leta 1913 razvidno, da protialkoholno gibanje na predvečer svetovne vojne večjih uspehov ni želo. ⁹ Kalan je abstinenco priporočal še posebno otrokom in mladini, »*zato, ker mlademu telesu alkohol najhujše škoduje, pa tudi zato, ker se človek alkoholnih pijač hitro privadi in težko zmeren ostane. Za otroke je vsaka opojna pijača strup. /.../. Najboljša pijača za otroke sta voda in mleko*«. ¹⁰ Ko so imele leto kasneje, dne 15. in 16. julija 1914, dijaške marijanske kongregacije sestanek v Zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano, so predstavniki iz Ljubljane, Celja, Kranja, Novega mesta, Gorice in Trsta sprejeli sklep, da mora biti

¹ Filipič, *Nekaj o prirodnih pogojih gospodarske blaginje Slovencev*, 367.

² Studen, *Slovenci, problem alkoholizma in katoliška morala pred prvo svetovno vojno*, 15.

³ O Slovencih, alkoholizmu in začetkih protialkoholne akcije mdr. Studen, *Tudi če so trezni, niso angeli, pijani pa so zverine. Studen, Slovenci, problem alkoholizma in katoliška morala pred prvo svetovno vojno. O protialkoholnem gibanju pred prvo svetovno vojno gl. Zajc, »Malo piti, ali to kaj škoduje treznostni akciji v domovini? Prav nič.« Bahovec, »Trežno ljudstvo bo bogatelo, bo cvetelo in se krepko razvilo«.*

⁴ O t. i. alkoholni degeneraciji med svetovnima vojnama gl. Polajnar, *Vpliv alkohola in degeneracija naroda*.

⁵ *Kronika slovenskih mest I*, št. 3, avgust 1934, 240–255, *Naša kronika*, piše mestni arhivar. Gl. tudi Matič, »*In zapela je harmonika od vzhoda do zahoda*«, 82.

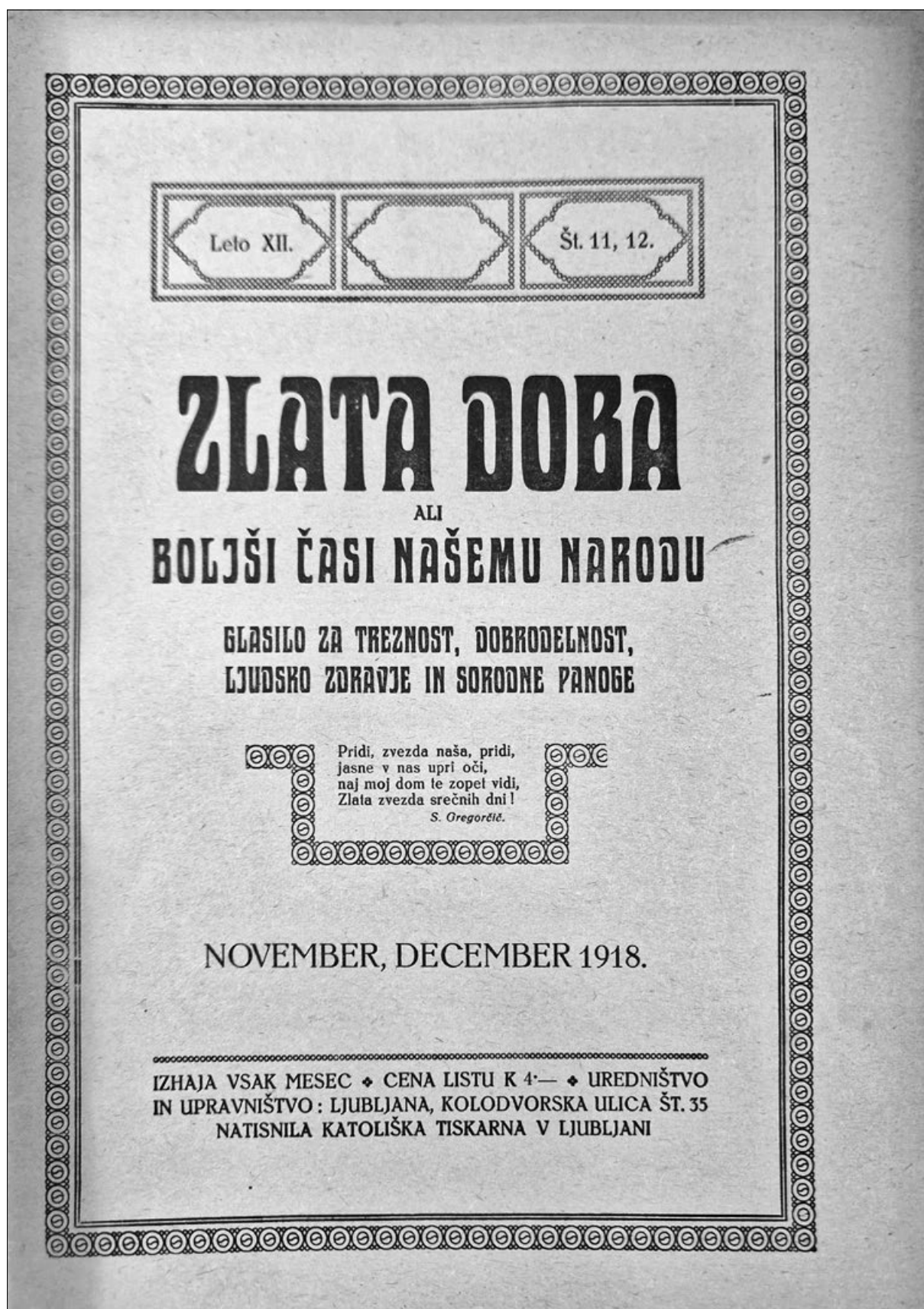
⁶ Langus, *Začnimo prerod pri mladini!*, *Prerod* 2, št. 4, 1923, 59.

⁷ Kalan je leta 1903 ustanovil protialkoholno zvezo Sveta vojska, leta 1918 pa je v svoji študiji Konec pravdi o alkoholu zapisal: »*O abstinenci se pravdamo že, odkar se je pojavila na Slovenskem. Tega je že 15 let.*« – Sincerus [Kalan], *Konec pravdi o alkoholu*, 1. Mrkun kot začetek protialkoholnega gibanja postavi prvi slovenski protialkoholni shod, ki je potekal 19. 9. 1902 v Katoliškem domu v Ljubljani. Na sestanku so se zbrali nasprotniki pijančevanja in sprejeli resolucijo, ki je nanizala člene za omejitev uživanja alkohola. – Mrkun, *Zgodovina protialkoholnega gibanja po vsem svetu, zlasti v Sloveniji*, 82.

⁸ Janez (Evangelist) Kalan (20. 10. 1868 – 27. 4. 1945), duhovnik, urednik in pisatelj. – Janez Kalan.

⁹ Mrkun, *Mali protialkoholni katekizem*, 3.

¹⁰ *Ibidem*, 9.

Naslovnica časopisa Naša doba (Inštitut za novejšo zgodovino)

v vsaki kongregaciji abstinenčni odsek, ta naj bi imel sestanek vsakih 14 dni, po trije člani skupaj pa naj bi bili naročeni na časopis *Zlata doba ali boljši časi našemu narodu*.¹¹ Protialkoholna zveza Sveta vojska, cerkvena organizacija, ki je delovala kot posvetno, od vlade priznано društvo, je dijake bodrila z besedami: »Vi dijaki, naše upanje in naš ponos /.../ častno bodi za vsakega, kdor je abstinent.«¹²

Med prvo svetovno vojno se je treznostna akcija skoraj popolnoma ustavila: »Pisalo se je nekaj o tem, tudi pričkali smo se; a agitatorično in organizatorično delo je mirovalo. Predavanj o tem ni bilo in pridig le malo.«¹³ Ena izmed izjem je bil sestanek odbornikov Svete vojske 12. septembra 1916, na katerem so se dotaknili tudi protialkoholnega mladinskega gibanja. Menili so, da k treznosti lahko veliko doprinesejo okrajni šolski nadzorniki z učno knjigo oziroma berilom o alkoholizmu za ljudske šole. V vsaki šoli naj bi pri pouku o alkoholizmu šolarje pozivali, da pristopijo k Mladim junakom.¹⁴ Od njih pa naj bi se zahtevala »popolna zdržnost od alkohola, tobaka in kletve«. Strinjali so se, da v prvi vrsti otroke poučujejo učitelji, kateheti pa naj jim nudijo oporo. V vsakem razredu srednje šole naj bi dijak – abstinent organiziral svoje sošolce. Ti bi imeli nadrejenega na nivoju šole in ti nadrejenega na nivoju kraja, ki bi poskrbel za širši aspekt organizacije in njeno vpetost v čas in prostor. Toplo so priporočali, da naj se po končani vojni osnuje dijaška protialkoholna zveza, ki bi jo vodili visokošolci.¹⁵

Predlogi protialkoholne zveze Sveta vojska so pri kranjski šolski oblasti padli na plodna tla, določila je, da morajo šolski nadzorniki skrbeti za to, da se o alkoholizmu poučuje po vseh šolah, v vseh razredih. Šole bi morale biti naročene na časopis *Zlata doba*, za katerega je zveza menila, da je lahko dober učni pripomoček dokler se ne izda primerne

čitanke, »da se na podlagi le-te more delati na oblastveno dovoljen obligatoren pouk o alkoholizmu.« Do takrat naj bi pedagogi »alkoholni pouk« podajali priložnostno, »zlasti pri prirodoslovju in posebno še pri somatologiji. /.../. Profesorji, oziroma šolski zdravniki naj se zavzamejo za to intenzivno in z ljubeznijo.« Nadalje je kranjska šolska oblast zaukazala, naj se učence in dijake vzpodbuja k popolni abstinenци in vpisu med Mlade junake. Priporočila je, da se najbolj vztrajne vpiše v *Zlato knjigo*. Seznam abstinentov v ljudskih šolah naj bi vodili učitelji, v srednjih šolah pa kateheti, »ker prihaja v vse razrede in ker je to tudi versko-moralnega pomena.« Seveda je bilo priporočljivo, da bi katehete podpirali tudi profesorji, še posebej razredniki. Pod vodstvom profesorjev bi dijaki lahko imeli tudi ad hoc sestanke, na katere bi povabili predavatelje, da bi jih poučili o temah, ki bi jih še posebej zanimali.¹⁶ Že omenjeni pisec Kalan se je zavzemal za to, da bi v šolah izrecno pazili, da alkohola ne bi uživali otroci zadnjega letnika. Spodbujati bi jih bilo treba, da ob zaključku šolanja, pri 14. letih, iz družbe Mladih junakov prestopijo v Sveto vojsko – med odrasle abstimente: »To naj se zgodi že o kresu tistega leta, ko so otroci zadnje leto v šoli.«¹⁷

Po drugih deželah, kjer ni bilo predpisano obvezno protialkoholno gibanje v šolah, so računali na treznostno delovanje lokalnih katehetov.

Po prvi svetovni vojni: čas velikih pijančevanj in slabega zdravja

Ko je po vojni nova država začela postavljati nove temelje za (zdravo in uspešno) prihodnost, je protialkoholno gibanje ponovno okrepilo svoje delovanje: »Zdaj pa je zopet čas, da se delovanje poživi. Ljudje so začeli zopet pijančevati, da je groza. Neverjetno visoke cene pijače jih pri tem ne ovirajo. Na pragu nove dobe smo. Gotovo je, da se po vojski začne nova doba, novo življenje. Vse bo treba znova zidati. Ali hočemo to novo dobo začeti z velikim pijančevanjem?«¹⁸ Pod vodstvom šolskih nadzornikov se je obnovilo tudi treznostno gibanje po (kranjskih) šolah. Te so konec leta 1918 poslale poročila, ki pa so izkazovala nezavidljiv položaj:

¹¹ Mrkun, *Zgodovina protialkoholnega gibanja po vsem svetu, zlasti v Sloveniji*, 125, 126.

¹² *Ibid.*, 129. Gl. tudi Zajc, »Malo piti, ali to kaj škoduje treznostni akciji v domovini? Prav nič.«

¹³ *Zlata doba ali boljši časi našemu narodu* XII, št. 9, 10, 1918, 114, *Zdaj je čas*.

¹⁴ Izraz Mladi junaki za šolarje abstimente (do 14. leta) je začel uporabljati urednik *Zlate dobe* v novembru 1912. – Mrkun, *Zgodovina protialkoholnega gibanja po vsem svetu, zlasti v Sloveniji*, 116.

¹⁵ *Ibid.*, 129.

¹⁶ *Ibid.*, 134.

¹⁷ Sincerus [Kalan], *Konec pravdi o alkoholu*, 49.

¹⁸ *Zlata doba* XII, št. 9, 10, 1918, 114, *Zdaj je čas*.

Okrajno glavarstvo	Število šol	Število učencev	Mladi junaki	Mlade junakinje	Učitelji – člani UPZ*	Učitelji – podporniki UPZ
Črnomelj	31	4.832	718	835	-	11
Kamnik	45	7.607	679	1.036	9	11
Kočevje	48	7.586	1.267	1.229	3	8
Kranj	57	9.017	1.433	1.434	6	1
Krško	33	10.571	1.150	1.526	18	35
Litija	31	6.979	760	855	13	32
Ljubljana mesto	25	6.108	752	1.013	3	-
Ljubljana okolica	52	12.602	1.705	2.005	9	11
Logatec	34	6.736	1.260	1.739	10	17
Novo mesto	42	8.652	1.281	1.635	9	25
Postojna	54	7.900	800	1.048	6	15
Radovljica	40	6.306	706	765	-	7
Skupaj	482	94.896	12.511	15.120	86	173

Tabela: Protialkoholno delovanje na kranjskih šolah, konec leta 1918

*UPZ – Učiteljska protialkoholna zveza

Vir: *Zlata doba* XII, št. 11, 12, 1918, 132, Protialkoholno delo po šolah

na Kranjskem je bilo 482 šol z 94.896 otroki, med njimi je bilo le 12.511 Mladih junakov in 15.120 Mladih junakinj.¹⁹

Ministrstvo narodnega zdravja je leta 1919 izdalo dokument, ki priča o slabi fizični kondiciji prebivalcev nove jugoslovanske države. Med drugim odstre, »da je pegavec zapustil neizbrisne sledove, da je tuberkuloza šele sedaj zadobila moč in neusmiljeno besni med izgladnelim ljudstvom; da spolne bolezni prete s svojo ogromno infekcijo, da iste zatro potomstvo; in da jim alkoholizem v ogromni meri pri tem pomaga, z eno besedo, da je zdravstveno stanje našega naroda dovedeno v veliko vprašanje.«²⁰ Minister Uroš Krulj²¹ se je poleti 1919 obrnil na pokrajinske vlade oziroma njihove zdravstvene odseke ter okrožne fizikate in prosil, naj širijo »med narod popularno-higijenske liste /.../; neuki svet je treba privedi na principe za čuvanje zdravja in mu iztrebiti predsodke in prazneverje, a vsem in vsakemu razložiti sovražnika, koji se v obliki raznih bolezni skrivaj približava hiši in njenim stanovalcem.« Pozval je vse zdravnike, naj ukrepajo na polju preventive in »da ob vsaki priliki v dotiku

z narodom države poučna predavanja iz vseh panog nauka o zdravstvu, a zlasti o tuberkulozi, veneričnih boleznih in alkoholizmu, kot o boleznih, ki se v tem kraju v večji meri pojavljajo.«²²

Na ministrove besede se je med drugim navezalo prvo slovensko znanstveno delo v psihiatriji, objavljeno leta 1920, ki obravnava alkoholizem. Ivan Robida²³ je svoje delo naslovil *Psihične motnje na alkoholski podlagi s posebnim ozirom na forum. Za medicince in juriste*. O škodljivosti alkohola je avtor med drugim zapisal: »Sam povzročuje celo kopo bolezni, pripravlja drugim pot, zmanjšuje odpornost posameznika in rodu napram infekcijam in intoksikacijam ter boleznim in okvaram sploh, zvišuje torej bolehnost in umrljivost, uničuje deco, znižuje plodovitost, razplemenjava in oslavlja zarod, moti mir in red, spodkopuje moč države, razjeda rodbinsko življenje, uničuje nramnost, zakrivi nebroj zločinov in nesreč, ubija blagostanje in narodno bogastvo, spravlja posameznika in cele rodbine v propast in pogubo ter dovaja in tira najširše sloje v bedo. Vse to morje človeškega gorja pa povzroča alkohol, ker okvarja, razdira, ubija in uničuje naše duševno življenje: naš intelekt, naše čustvovanje in z njima našo voljo.«²⁴

¹⁹ *Zlata doba* XII, št. 11, 12, 1918, 131, 132, Protialkoholno delo po šolah.

²⁰ *SI_ZAL_LJU/0489*, t. e. 1858, f. 1693, št. 598 (14. 7. 1919).

²¹ Uroš Krulj (1875 – 1961), srbski zdravnik in politik. – Uroš Krulj.

²² *SI_ZAL_LJU/0489*, t. e. 1858, f. 1693, št. 598 (14. 7. 1919). Poučno o boju proti alkoholizmu je pisal tudi Tičar, Boj nalezljivim boleznim.

²³ Ivan Robida (1. 7. 1871 – 12. 10. 1941), nevrolog, psihiater in pisatelj. – Robida, Ivan (1871–1941).

²⁴ *Čas* 15, št. 5-6, 1921, 382–384, Zdravstvo in pravoslovje.

Št. 156o.

G. J o s i p u S t a b e j u, gimnazijalcu

v M a r i b o r u.

S tem Vas imenujem za centralnega vodnika vseh slovenskih dijaških abstinentnih krožkov. Dam Vam dovoljenje, da smete izvrševati vse pravice, ki so odkazane centralnemu vodniku v ~~pravilih slovenskih dijaških abstinentnih krožkov.~~ Pridržujem si samo to, da če bi kdaj med Vami in med krožki nastal kak razpor, da imajo krožki pravico apelirati na mene, oziroma na vsakokratnega predsednika "Svete vojske".

Prosim Vas tudi, da me v vseh važnejših korakih in pojavih dijaških krožkov redno obveščate.

V Ljubljani, dne 23. oktobra 1914.

J. Anzlovčan
predsednik.

Protiakoholna zveza "Sveta vojska" v Ljubljani imenuje gimnazijca Jožeta Stabeja iz Maribora za centralnega vodnika vseh slovenskih dijaških abstinenčnih krožkov, okoli 1915 (*Pokrajinski arhiv Maribor*)

V oceni knjige *Psihične motnje na alkoholski podlagi*, ki je izšla v reviji Čas, preberemo, »da bo to delo služilo kot dobrodošel donesek k poglobitvi vprašanja alkoholizma tako zdravnikom kakor pravnikom, socialnim politikom kakor nacionalnim ekonomom, vzgojiteljem kakor tudi najširšim krogom sploh.«²⁵

Po prvi svetovni vojni: sistematičen in energičen boj proti alkoholu

Po demobilizaciji je vlada izdala ukaz, »da se žganje sploh ne sme točiti, druge alkoholne pijače pa le do osmih zvečer,« a je kmalu sledil ukrep o sprostivni žganjekuhe, saj bi šlo drugače veliko sadja v nič.²⁶ Še v letu 1919 pa je spoznala svojo napako in izdala dve protialkoholni uredbi, ustanovljen pa je bil tudi protialkoholni oddelek pri poverjeništvu za socialno skrb. Istega leta je Višji šolski svet za Slovenijo izdal odlok, naslovljen na ravnateljstva vseh srednjih državnih in zasebnih šol, učiteljiš ter na vse okrajne in mestne šolske svete. V njem je poudaril, da je dolgotrajna svetovna vojna otežila delo učiteljev in staršev pri duševni in telesni vzgoji mladine. Še posebej je na protialkoholno gibanje vplival vpoklic mnogih učiteljev v vojaško službo in posledično porast uživanja alkohola – na Kranjskem naj bi nič manj kakor dve tretjini šolskih otrok pilo alkohol.²⁷ Odlok, ki se je skliceval na odredbo bivšega ministrstva za uk in bogočastje z dne 15. novembra 1896, je na šolnike apeliral, naj se ponovno angažirajo v boju proti alkoholizmu in se zavzamejo, da otroci do 12. leta ne bi uživali opojnih pijač. Pri tem jim je bilo dovoljeno uporabiti »vsa sredstva«. V šolskih vrstah je do konkretne akcije prišlo z okrožnico Višjega šolskega sveta v Ljubljani, izdano 28. aprila 1919, ki je prepovedala uživanje alkoholnih pijač na vseh šolskih izletih za učence ljudskih in meščanskih ter nižjih razredov srednjih šol.²⁸

V praksi je za treznostno gibanje med mladimi veliko naredil že omenjeni Kalan. Prepričan je bil, da se da z odločnostjo doseči »nekaj znatnega in

trajnega«. Zavzemal se je za »sistematično in energično delo«, pri čemer je stavil na »krepko organizacijo« Svete vojske. Poudaril je, da je za boj proti alkoholu pomembna tudi organizacija Mladi junaki in nadaljeval: »Na Kranjskem je zdaj, kakor pouk o alkoholizmu po šolah, tako tudi organizacija šolarjev-abstinentov uradno predpisana. Šolska vodstva morajo vsako leto podati izkaz vpisanih zdržnikov-mladih junakov. To delo mora vršiti učiteljstvo. A tudi katehet bo rad pomagal.«²⁹ Čeprav so si tako kot Kalan tudi okrajni šolski nadzorniki želeli čim bolj trdnega delovanja Mladih junakov, je organizacija v začetku leta 1919 od 91.000 šolarjev na Kranjskem štela le 23.000 članov. Glavni vzrok naj bi bili starši, ki niso podpirali učiteljstva, »ampak ga celo ovirajo in mu nasprotujejo. /.../ Neka koleginja /.../ je pripovedovala o učencu, ki je bil prav dober, a letošnjo zimo je zaostajal daleč za drugimi. Bil je ves bled, zaspan in omoten, nezmožen za vsako duševno delo. Učiteljica je prvotno mislila, da je bolan /.../ in končno je spravila iz njega, da pije vsako jutro za zajuterk čaj s slivovko. Na prigovarjanje, da ga ne pije, je deček jokaje odgovoril, da drugega ne dobi in da ga starši silijo, da mora piti.«³⁰

Za alkoholno zlo pa niso bili krivi le starši, temveč tudi, kot že omenjeno, neustrezne šolske čitanke: »Kaj naj si misli otrok, ki čuje učitelja pripovedovati, da je v vinu, pivu in žganju strup, ki se imenuje alkohol, kako škoduje človeku, da naj ga ne zauživajo, če hočejo postati krepki, zdravi in srečni; v svojem berilu /.../ pa čita: 'Vino pomlaja starčka in okrepeča moža.' 'Vino je pijača vseh pijač.' To spravi otroka v dvom, kdo ima prav, oziroma kdo laže /.../ In če se mu še doma vedno dopoveduje, da ga »malo« nič ne škodi, da daje moč itd., kako naj ima učitelj kljub vsemu trudu uspeh?« Pisec sestavka Alojz Kržišnik je menil, da je potrebno v najkrajšem času izdati nove, ustrežnejše učbenike, hkrati pa je upal v bolj goreče delovanje Mladih junakov. Predlagal je, da je treba »junaško četico« večkrat »pregledati, najmanj vsak mesec«, tiste, ki so se spozabili, je treba najprej javno posvariti, ob ponovnem prekršku pa jih je treba za nekaj mesecev iz organizacije izključiti. Zaključil je z besedami, da »splošnih pravil seveda tu ne kaže sestavljati, ker se mora i tu, kakor

²⁵ Ibid.

²⁶ Matič, »In zapela je harmonika od vzhoda do zahoda«, 82–83.

²⁷ Jagodič, Smernice dela proti alkoholizmu s posebnim ozirom na mladino, 59.

²⁸ Ibid., 58.

²⁹ Sincerus [Kalan], Konec pravdi o alkoholu, 48, 49.

³⁰ Kržišnik, Mladi junaki, 68, 69. Gl. tudi Zlata doba XIII, št. 4, 5, 1919, 53–55, Pouk alkoholizmi po šolah.

*sploh pri vzgoji, individualizirati. Na vsak način pa morajo dobiti Mladi junaki nekaj ugled pri drugih učencih, ker ima potem veliko privlačno silo.*³¹

19. januarja 1919 je Sveta vojska v veliki dvorani Uniona v Ljubljani organizirala celodnevni tabor oziroma shod, ki mu je dnevno časopisje namenilo veliko pozornosti, saj je bilo prepričano, da *»bo gotovo postal mejnik v protialkoholnem gibanju ne samo med Slovenci, ampak tudi med ostalimi Jugoslovani.*³² Nedeljskega tabora Svete vojske so se udeležili predstavniki vseh slojev in vseh političnih strank. Z ramo ob rami srbski častnik in kapucin, socialist in duhovnik, Orli in Sokoli, mestna dama in kmetsko dekle, profesor in učenec — ljudje so se spraševali, ali ta pestra slika nudi upanje, da moralni čut pri Slovencih še ni zamrl, da za naš narod, če se odloči za boj proti strasti pijančevanja, še obstaja poročstvo za zdravo prihodnost.³³ Poleg zvenceh imen (škof Anton Bonaventura, Engelbert Gangl, Janez Kalan idr.) so na srečanju besedo dobili tudi učitelji in dijaki. Peter Kovačič, osmošolec iz Maribora, je med drugim dejal: *»Ker vemo, da je v odpovedi moč in okrepitev volje, hočemo utrditi mi, slovenska mladina, z odpovedjo vsakega čezmernega, strastnega uživanja, voljo graditi za lepo bodočnost.*³⁴ V nadaljevanju je z referatom *»Vzgoja mladine k treznosti*« nastopila učiteljica Marica Koželj. Predstavila je žalostno usodo nekaterih otrok, ki so bili zasvojeni z alkoholom že od malih nog in glasno poudarila, da bi moral postati v Jugoslaviji pouk o *»zakletem sovražniku našega rodu*« obvezen na vseh šolah: *»Ne bodi odvisno le od dobre volje vzgojiteljeve: če hočeš, pa poučuj – ne. Moraš poučevati!*« K odgovornosti je pozvala tudi starše, *»naj varujejo vsaj otroke pred pogubo, če si že sami ne morejo odreči*« in predlagala, da bi se jih osveščalo s pomočjo roditeljskih sestankov. V nadaljevanju se je posvetila učnim pripomočkom in pohvalila *»prvoboriteljico v naših vrstah, gdčno A. Stupica*«, ki je priredila nekaj izvrstnih učnih slik. Te so izšle leta 1918 v brošuri *Učna snov o alkoholu*, ki jo je izdala Sveta vojska. Referentka Koželj je v zaključku pozvala pristojne, da poskr-

bijo za več primerne gradiva oziroma *»kraju in času primernih slik*«, hkrati pa poslušalcem zaupala dobro novico: *»Kot samoučilo otrokom bo pa prišlo upajmo da kmalu na svetlo protialkoholno berilce, za katero je snov že docela zbrana. Ko bomo v roke dobili to, bo izpolnjena velika vrzel.*³⁵

Kmalu nato so se v ljubljanskih šolah začele odvijati organizirane treznostne akcije. Marca 1919 sta na učiteljskihi potekali dve hospitaciji Marije Štupca,³⁶ prva na temo *»Kdor se hoče učiti, ne sme vinca piti*«, druga pa je predočila, kako alkohol vpliva na človeške organe: *»Učenci in učenke III. in IV. razreda vадnice so videli na sliki iz življenja treh otrok, ki so začeli v zgodnji mladosti z zauživanjem vina ter vsled alkoholizma izgubili zdravje, premoženje, pamet, srečo, značajnost in življenje.*« Glede na zapis v *Zlati dobi* sta mlade predstavitvi zelo zanimali, postavljali so namreč številna vprašanja, zbrano pa naj bi sledili tudi referatom z naslovi *»Kaj smo se do zdaj učili o alkoholu in alkoholizmu,*« *»Moderni alkoholizem,*« *»O žganju,*« *»Alkohol in premoženje,*« *»Kako vpliva alkoholizem na posameznika,*« *»Zgodovina protialkoholnega boja na Slovenskem,*« *»Zgodovina protialkoholnega gibanja v starem veku,*« *»Kaj sem doživel pri vojakih,*« *»Alkohol in mladina,*« *»Alkohol in dijaštvo,*« *»Protialkoholno gibanje v inozemstvu,*« *»Alkohol in žensko vprašanje,*« *»O odličnih abstinentih.*« Predaval je tudi šolski zdravnik, srečanje pa je zaključil Janez Kalan s povabilom k sodelovanju *»za streznjenje našega ljudstva.*³⁷

V zavodu Lichtenturn v Ljubljani so učenke aprila 1919 pripravile *»slovesno-veselo a tudi poučno prireditev 'Tabor Svete Vojske'.*« Organizatorji srečanja so bili nadvse ponosni, saj so menili, da je dogodek nekaj povsem novega, modernega na polju pouka in vzgoje. Učenke so obiskale učna predavanja, za starše pa so bila organizirana predavanja. Predavali so mestni zdravnik dr. Rus in dr. Krajc, odbornica Svete vojske Marija Štupca in učiteljica zavoda Anica Lazar. Tabora so se udele-

³¹ Kržišnik, *Mladi junaki*, 68, 69.

³² Slovenec, št. 19, 24. 1. 1919, 2, *Tabor »Svete vojske*«.

³³ Slovenec, št. 21, 26. 1. 1919, 1, 2, *Po taboru »Svete vojske*«.

³⁴ *Zlata doba XIII*, št. 1-3, 1919, 5, *Tabor »Svete vojske*« v nedeljo, dne 19. januarja, v Ljubljani, v veliki dvorani »Uniona».

³⁵ Koželj, *Vzgoja mladine k treznosti*, *Zlata doba XIII*, št. 1-3, 1919, 15, *Tabor »Svete vojske*« v nedeljo, dne 19. januarja, v Ljubljani, v veliki dvorani »Uniona».

³⁶ Marija Štupca (5. 1. 1873 – 22. 1. 1955), humanitarna delavka, publicistka, učiteljica. – Štupca, Marija (1873–1955).

³⁷ *Zlata doba XIII*, št. 4, 5, 1919, 60, 61, *Tabor »Svete vojske*« na ljubljanskem učiteljskihi 21. 3. 1919, dogodek v telovadnici.

žile tudi sestre redovnice. Pisec poročila o dogodku v Lichtenturnu je bil prepričan, da so prisotni spoznali škodljivost alkoholnih pijač in uvideli *»telesno, dušno in materijelno škodo, ki ga povzroča alkohol svojim častilcem.«* Ob zaključku dogodka so vsi prisotni izrazili pristno navdušenje za *»sveto resno stvar — streznjenj naše lepe domovine.«*³⁸

Na I. mestni dekliški ljudski šoli pri sv. Jakobu v Ljubljani pa je junija 1919 potekal roditeljski večer. Tudi na tej prireditvi je predaval šolski zdravnik dr. Mavricij Rus.³⁹ Prisotnih je bilo nekaj pomembnih mož, med njimi predsednik višjega šolskega sveta Franc Vadnal, višji šolski nadzornik Franc Gabršek, šolski nadzornik Franc Lavtižar, magistratni svetnik Evgen Lah. V dvorani je bilo tudi precej veliko število mater, nekaj očetov in učiteljstvo. Referent dr. Rus je obravnaval škodo in bolezni, ki jih povzročijo alkoholne pijače in poudaril, *»da nikakor ne stoji na tem stališču, da bi odrasel človek ne smel zmerno piti vina, ampak odločno je proti temu, da bi se otrokom do 18. ali 20. leta dala le kapljica opojnih pijač, zlasti ne ruma in konjaka v čaju. Jako imeniten zdravnik je dokazal, da izmed 61 otrok, ki niso nikdar dobili kapljice alkohola, je bilo 11 bolj slabo nadarjenih, med 57. otroci pa, ki so pili alkoholne pijače, je bilo le 9 normalno razvitih. Taki otroci, ki dobivajo alkohol, so mnogokrat bebeci, vedno pa jako malo nadarjeni. Silen trud imajo ž njimi v šoli in doma, pa vse je zastonj, z učenjem ne pridejo naprej.«*⁴⁰

Roditeljski sestanek je potekal tudi na II. deški ljudski šoli, ponovno je svoje vedenje in znanje z javnostjo v *»nabito polni predavalnici«* delil zdravnik Rus. Pisec vesti v dnevniku Slovenec je optimistično zapisal: *»Vidi se, da se ljudstvo zaveda, kako važno je vprašanje o vplivu alkohola na mladino.«* Poleg celotnega šolskega kolektiva sta ta sestanek počastila višji šolski nadzornik Franc Gabršek in župnik Janez Kalan, predsednik Svete vojske.⁴¹

Zveza trezne mladine je v letih, ki so sledila, organizirala veliko *»antialkoholnih«* tečajev,⁴² na katerih so člani obravnavali vprašanja v zvezi z alkoholom, alkoholizmom in s posledicami le tega. Zanimala so jih tudi zgodovina treznostnega gibanja v svetu in Jugoslaviji, socialno skrbstvo, zdravljenje alkoholikov, državni ukrepi za pobijanje te socialne bolezni in privatna pobuda v boju proti njej.⁴³ Obravnave alkoholizma niso mogle prezreti tudi številne kulturne oziroma športno vzgojne organizacije, med drugimi Orel in Sokol. K abstinenci je svoje člane zavezovalo tudi skavtsko gibanje, ki se je v Sloveniji širilo od leta 1922. Izrazito netolerantno do uživanja alkohola je bilo tudi Združenje slovenskih tabornikov, ustanovljeno leta 1924. V svoj program je zapisalo, da *»odvaja mladino od škodljivih in grdih navad ter zahteva od svojih članov abstinenco glede vseh opojnih in omamnih sredstev, posebno pa prepoveduje svojim članom uživanje alkoholnih tekočin in kajenje.«*⁴⁴

Februarja 1920 je Višji šolski svet še vedno ugovarjal, da preveč mladih popije preveč alkoholnih pijač; šolnike je ponovno pozval, naj se v čim večjem številu udeležijo boja proti alkoholizmu. Učitelji naj bi svoje varovance z negativnimi posledicami pitja alkohola seznanjali pri vseh šolskih predmetih. Pri naravoslovju bi varovance seznanili z vplivom alkohola na človeško telo: *»Kdor se pred 20. letom vda žganju, sme pričakovati, povprečno k večjemu še 16 let življenja, kdor se pa pred 20. letom vda pivu in vinu, k večjemu še povprečno 22 let, kdor pa se popolnoma zdrži opojnih pijač, že sme pričakovati 44 let življenja.«*⁴⁵ Pri pouku slovenščine bi obravnavali sestavke o zmernosti oziroma o škodljivosti alkohola, predvsem pa besedila, ki orišejo življenjsko bedo pijanca in njegovih najbližjih. Pri matematiki bi otroci računali, koliko denarja privarčujejo ljudje, ki se ne vdajajo pijančevanju. Pri zemljepisu naj bi učitelji skozi lupo pitja oziroma

³⁸ Slovenec, št. 87, 16. 4. 1919, 5, Ljubljanske novice.

³⁹ Mavricij Rus (12. 8. 1879 – 22. 3. 1977), zdravnik in publicist. – Mavricij Rus.

⁴⁰ Slovenec, št. 127, 4. 6. 1919, 3, Ljubljanske novice, Roditeljski večer.

⁴¹ Slovenec, št. 134, 13. 6. 1919, 3, Ljubljanske novice, Roditeljski sestanek.

⁴² Na t. i. antialkoholnih tečajih in predavanjih so pogosto nastopali tudi zdravniki. – SI_ZAL_LJU/0708, t. e. 3, ovoj 13, leto 1924, 9, 10.

⁴³ Glasnik Saveza trezvene mladeži, 13, št. 3-4 (november-december), 1932, 21-23.

⁴⁴ Mrkun, Zgodovina protialkoholnega gibanja po vsem svetu, zlasti v Sloveniji, 173.

⁴⁵ Alkohol in mladina, 4.

zmernosti v svoja predavanja vpletli usode posameznih dežel in njihovih ljudi. Predstavili naj bi Slovenijo in njena vinorodna področja, Rusijo in vodko, Francijo in šampanjec, pa tudi Ameriko: »In Amerika, katere prebivalci /.../ bodo kmalu zginili, uničeni po »ognjeni vodi«, kakor imenujejo žganje, ne sme biti pozabljena.«⁴⁶ Pri pouku zgodovine naj bi predvsem poudarjali »zmernost Slovanov in Špartancev. /.../. Grajati moramo razkošnost Rimljanov, nezmernost Germanov. /.../. O Karolu Velikem povejmo otrokom, da je bil zmeren v jedi, a še bolj v pijači, pijanost se mu je gnusila! /.../! Karol Veliki je učakal veliko starost; a Aleksander Veliki, vdan razkošju in nezmernosti, je končal svoj tek življenja v najlepših letih. Do tridesetletne vojske je bilo žganje znano le pod imenom: Aqua vitae in se je prodajalo le v lekarnah za zdravila. Sedemletna vojna ga je prenesla iz lekarn v gostilne in za časa Napoleona I. se je preneslo iz gostiln v navadna stanovanja. Napoleonovih vojakov niso le Rusi, stepski ruski mraz, decimirali, – tudi žganje je k temu pripomoglo. Na ledinah Rusije so našli mnogo Francozov z žganjarsko steklenico v roki – zmrznjenih!!«⁴⁷ Alkoholizem bi morali obravnavati tudi pri verouku, ki »daje učitelju zares neizcrpljiv vir za boj proti alkoholu.«⁴⁸

Kot v letih poprej se je od učiteljev in katehetov, nosilcev treznostnega gibanja med mladino, še naprej pričakovalo, da potencialne mladoletne pивce od opojnih pijač poskušajo odvrčati tudi izven šole, spodbujali naj bi jih k vpisovanju v razna »abstinenta društva«, kjer je družba »primerna in zgledna«. Ker je veljalo, da so za dobro vzgojo mladine in uspešno delovanje organizacij potrebni trdni temelji oziroma stroga pravila, za ilustracijo navajam primer osnovnih načel Mladih junakov z Rakovnika:

»1. Namen družbe: Vzgoja k treznosti in delavnosti.

2. Člani se zavežejo vsaj za eno leto:

1. da se hočejo zdržati vseh opojnih pijač;
2. da se odpovedo tobaku;
3. z veseljem in natančno izpolnjujejo hišna pravila;
4. skrbe tudi za snago.
5. Družba ima dvakrat na mesec shod:

6. po kratki molitvi prečita tajnik beležke zadnjega shoda;
7. sledi kratek govor o abstinenci ali kar spada v delokrog »Mladih junakov«;
8. se sklene kaj praktičnega.
9. Člani izvolijo na dva meseca predsednika in tajnika:
10. predsednik izbira nove člane, skrbi za red, sploh naj bo zgled delavnosti;
11. tajnik vodi zapisnik, kamor kratko zabeleži govore in k družbi spadajoče stvari.
12. Sprejem novih članov se vrši vsak drugi mesec. Novinci prečitajo obljubo, kakor je na podobici. Vsak član dobi podobico z molitvico za zdržnost, ki jo naj večkrat moli.
13. Kdor bi prelomil obljubo ali delal kakršenkoli nered, se posvari, če treba, tudi izključi iz družbe.
14. Kdor more, daruje na leto malo vsoto v korist družbi.
15. O velikih počitnicah in po izstopu iz zavoda naj vsak član poroča, če in kako izpolnjuje obljubo. /.../.
16. Zaščitnik »Mladih junakov« je sv. Janez Krstnik. Njegov praznik (24. junija) obhajajo kolikor mogoče slovesno.«
17. Celo družbo vodi predstojnik, ki naj bo pri shodih vedno navzoč.«

Pravila je podčrtala besedna zveza: »Značajan naj bode vsak »mladi junak«, deláven, vzoren, srčán in krepak!«⁴⁹

Zaključek: kljub vsemu alkohol in nesreča nista nikoli počivala

»Pri Frančiški Kržišnik v Hotavljah št. 20 so se zbrali 18. novembra vaški fantje in dekleta. Spili so poleg več litrov sadjevca tudi 5 in pol litra žganja; tudi plesali so. Ob 1. uri zjutraj so jeli zapuščati hišo. Mladi 1. 1903 rojeni čevljarski vajenec Jožef Šubic iz Zg. Brda je rekel, preden je nameraval oditi, da bi spil še pol litra žganja, če mu ga kdo plača. France Tavčar iz Poljan št. 27 mu je nato rekel, da mu kupi pol litra žganja s pogojem, da če ga ne bo izpil, ga bo moral sam plačati. Mladi Šubic je ponudbo sprejel in izpil pol litra žganja in odšel proti domu; hodil je

⁴⁶ Štrukelj in Horvat, Učitelj v boju proti alkoholizmu, 14.

⁴⁷ Ibid., 12, 13.

⁴⁸ Šola v boju proti pijančevanju, 32. Odstavek je povzet po Šorn, »Dajte otrokom mleka, ne alkohola«.

⁴⁹ Zlata doba XIV, št. 5, 6, 1920, 46, Pravila »Mladih junakov« na Rakovniku.

Plakat: Matere in očetje, varujte se alkohola za zdravje svojih otrok, 1929 (Državni arhiv v Zagrebu)

še sam in je dvakrat padel, toda ko je prišel s svojim tovarišem Francetom Kovačem do hiše, v kateri je stanoval, se je zgrudil brez zavesti in so ga odnesli v hišo, v kateri je ležal 24 ur popolnoma v nezavesti in je opolnoči na 19. t. m. na posledicah zastrupljenja z alkoholom umrl.«⁵⁰

Ta in mnogi drugi primeri pričajo, da treznostne akcije, namenjene otrokom, mladini in njihovim staršem, ki so potekale na šolah, in vključevanje v izven šolske treznostne dejavnosti neposredno po končani prvi svetovni vojni, niso želi večjih uspehov. Poskusi učiteljev, katehetov in raznih protialkoholnih organizacij so pri odvrčanju (potencialnih) mladoletnih pivcev od alkoholnih pijač vse prevečkrat padli na neplodna tla.⁵¹ Zelo zgovorne so tudi objave v časopisu *Prerod*, ki je začel izhajati leta 1922 kot očitno dodatna in (pre)potrebna municija v boju proti alkoholu, npr.: »Miljarde gredo po grlu! Bakhus in Venera imata svoj nepretrgan praznik.«⁵²

Viri in literatura

Arhivski viri

SI_ZAL_LJU – Zgodovinski arhiv Ljubljana:
SI_ZAL_LJU/0489, Mesto Ljubljana. Splošna
mestna registratura.
SI_ZAL_LJU/0708, Mesto Ljubljana. Mestni
fizikat.

Časopisni viri

Čas, 1921.
Glasnik Saveza trezvene mladeži, 1932.
Kronika slovenskih mest, 1934.
Prerod, 1922, 1923.
Slovenec, 1919.
Zlata doba ali boljši časi našemu narodu, 1918–1920.

⁵⁰ Slovenec, št. 269, 24. 11. 1920, 3, Dnevne novice. Mlada žrtev alkohola.

⁵¹ Jagodičevi podatki, objavljeni leta 1939, pokažejo (ne)uspeh protialkoholnega boja v celotnem obdobju med svetovnima vojnama: alkohol je uživalo 116.000 otrok do 14. leta (60,7 %) in 98.000 od 112.000 najstnikov med 14. in 18. letom starosti. – Jagodič, Smernice dela, 73, 74. Gl. tudi Šorn, »Dajte otrokom mleka, ne alkohola«, 126.

⁵² Prerod 1, št. 1, Da bomo narod poštenjakov! In Matič, »In zapela je harmonika od vzhoda do zahoda«, 83, 85.

Literatura in tiskani viri

- Bahovec, Tina:** »Trezno ljudstvo bo bogatelo, bo cvetelo in se krepko razvilo«. Koroškoslovenski boj proti pijančevanju ob koncu 19. in na začetku 20. stoletja. *Zgodovina za vse* 15, št. 2 (2008), 69–80.
- Filipič, Janez Krstnik:** Nekaj o prirodnih pogojih gospodarske blaginje Slovencev. Čas, 1912, 360–368.
- Jagodič, Vinko:** Smernice dela proti alkoholizmu s posebnim ozirom na mladino. *Rešimo mladino pred alkoholom*. Ljubljana: Higieniski zavod, 1939.
- Koželj, Marica:** Vzgoja mladine k treznosti. *Zlata doba ali boljši časi našemu narodu* XIII, št. 1-3, 1919, 14, 15.
- Langus, J.:** Začnimo prerod pri mladini! *Prerod* 2, št. 4, 1923, 59, 60.
- Kržišnik, Alojzij:** Mladi junaki. *Zlata doba ali boljši časi našemu narodu* XIII, št. 6, 7, 8, 1919, 68–70.
- Matič, Dragan:** »In zapela je harmonika od vzhoda do zahoda in naš narod je zarajal, da še nikdar tako in ne more do sape še danes...« Vzpon nemorale in alkoholizma med veliko vojno in v času poveljne psihoze. *Zgodovina za vse* 15, št. 2 (2008), 81–89.
- Mrkun, Anton:** Mali protialkoholni katekizem za male pa tudi za velike ljudi. Ljubljana: Katoliška tiskarna, 1913.
- Mrkun, Anton:** *Zgodovina protialkoholnega gibanja po vsem svetu, zlasti v Sloveniji 1902-1927. Ob petindvajsetletnici protialkoholnega gibanja med Slovenci*. Ljubljana: Protialkoholna zveza Sveta vojska, 1927.
- Polajnar, Janez:** Vpliv alkohola in degeneracija naroda med obema svetovnima vojnama. *Zgodovina za vse* 15, št. 2 (2008), 109–119.
- Robida, Ivan:** Psihične motnje na alkoholski podlagi s posebnim ozirom na forum. *Za medicince in juriste*. Ljubljana: Umetniška propaganda, 1920.
- Sincerus [Kalan, Janez]:** Konec pravdi o alkoholu. *Geslo bodi: Praktično delo!* V Ljubljani: Katoliška tiskarna, 1918.
- Studen, Andrej:** Slovenci, problem alkoholizma in katoliška morala pred prvo svetovno vojno. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 46, št. 3-4 (2006), 15–24.

Studen, Andrej: Tudi če so trezni, niso angeli, pijani pa so zverine. Problem alkoholizma in recepcija teorije progresivne degeneracije na Slovenskem konec 19. in na začetku 20. stoletja. *Zgodovina za vse* 15, št. 2 (2008), 90–108.

Šola v boju proti pijančevanju. Po spisu »Wie kann durch die Schule dem zur Unsitte gewordenen Missbrauche geistiger Getränke entgegenwirkt werden? Preisgekrönte Studie von Victor v. Krauss.« Z dovoljenjem društva Österreich. Verein gegen Trunksucht. Pula, 1898.

Šorn, Mojca: »Dajte otrokom mleka, ne alkohola!« Protialkoholno gibanje in mladina na Slovenskem do druge svetovne vojne. *Zgodovina za vse* 15, št. 2 (2008), 120–128.

Štrukelj, Ivan in Rudolf Horvat: *Učitelj v boju proti alkoholizmu*. Ljubljana: Društvo Abstinente, 1911.

Tičar, Josip: *Boj nalezljivim boleznim*. Ljubljana: Tiskovna zadruga, 1922.

Zajc, Marko: »Malo piti, ali to kaj škoduje treznostni akciji v domovini? Prav nič.« Značaj protialkoholnega gibanja pod vodstvom Janeza Kalana pred prvo svetovno vojno. *Zgodovina za vse* 15, št. 2 (2008), 58–68.

Spletni viri

Janez Kalan – *Wikipedija, prosta enciklopedija*, https://sl.wikipedia.org/wiki/Janez_Kalan. Pridobljeno 5. 5. 2023.

Mavricij Rus – *Wikipedija, prosta enciklopedija*, https://sl.wikipedia.org/wiki/Mavricij_Rus. Pridobljeno 5. 5. 2023.

Robida, Ivan (1871–1941) – *Slovenska biografija*, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi511266/>. Pridobljeno 5. 5. 2023.

Štupca, Marija (1873–1955) – *Slovenska biografija*, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi672103/>. Pridobljeno 5. 5. 2023.

Uroš Krulj — *Vikipedija, slobodna enciklopedija*, https://sr.wikipedia.org/sr-el/%D0%A3%D1%80%D0%BE%D1%88_%D0%9A%D1%80%D1%83%D1%99. Pridobljeno 29. 10. 2021.

Zusammenfassung

„WER LERNEN WILL, DARF WEIN NICHT TRINKEN“

Die Abstinenzbewegung und die Jugend in Slowenien nach dem Ende des Großen Krieges

Der Beitrag stellt einleitend die Abstinenzbewegung mit Schwerpunkt auf der Jugend in der Zeit des Ersten Weltkrieges vor, der aufgrund des Bewusstseins der Vergänglichkeit und des Stresses die ethischen und moralischen Pfeiler der Gesellschaft erodierte. Anschließend liegt der Fokus auf der Jugend und dem Alkoholismus sowie der Abstinenzbewegung in Slowenien in der Theorie und Praxis unmittelbar nach Kriegsende, als die Agitation und Organisation in ihrem Streben nach festen Grundpfeilern für eine gesunde und erfolgreiche Zukunft erneut an Kraft und Geltung gewann. Die Autorin skizziert die Gründe und Schuldigen für die entstandene Situation und stellt dann im Detail die Abstinenzaktionen dar, die unter der Schirmherrschaft der Schulen abliefen und die Erziehung der Kinder und Jugendlichen sowie die Aufklärung der Eltern zum Ziel hatten. Behandelt werden auch Vorschläge und außerschulische Versuche von Lehrern, Katecheten und verschiedenen Abstinenzorganisationen, die minderjährige potenzielle Trinker von ihrem ungesunden Laster abhalten sollten. Die Autorin kommt zum Schluss, dass die behandelte Abstinenzbewegung unmittelbar nach dem Ende des Ersten Weltkriegs keine größeren Erfolge erzielen konnte. Unter den Beiträgen der Tagespresse, die dies bekräftigen, sind die Veröffentlichungen in der Publikation *Prerod* sehr aussagekräftig, die im Jahr 1922 als offensichtlich zusätzliche und (allzu) notwendige Munition im Kampf gegen den Alkohol zu erscheinen begann. Dass es auch in den darauffolgenden Jahren zu keinem Durchbruch auf dem Gebiet der Abstinenzbewegung kam, zeigen die im Jahr 1939 publizierten Daten von Jagodič. Sie bezeugen den Misserfolg der Abstinenzbemühungen in der gesamten Zwischenkriegszeit: Alkohol wurde von 116.000 Kindern im Alter bis 14 Jahren (60,7 %) und 98.000 bis 112.000 Jugendlichen im Alter von 14 bis 18 Jahren konsumiert.

Schlagwörter: Periode nach dem Ersten Weltkrieg, Slowenien, Jugend, Alkoholismus, Abstinenzbewegung